

SUV RESURLARIDAN FOYDALANGANLIK UCHUN SOLIQ TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI

Turanboyev Boburjon Qodirjon o'g'li

Qo'qon universiteti "Xalqaro turizm va iqtisodiyot" kafedrasi o'qituvchisi.

e-mail: boburturonboyev@gmail.com

Annotatsiya: To'laqonli soliq siyosati olib boradigan xar qanday davlatda tabiatdan oqilona foydalanishni soliq vositasida tartibga solish muommosi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Zero, soliq siyosatini yuritishda davlat fiskal, iqtisodiy, ijtimoiy maqsadlar qatorida ekologik maqsadni xam ko'zlaydi. O'zbekiston soliq tizimini tubdan islox qilishda soliqqa tortishning ekologik yo'naltirilganligini kuchaytirish lozim.

Kalit so'zlar: ekologik soliqlar, resurs soliqlari, suv resurslaridan foydalanganlik uchun soliq, soliq stavkasi, soliq tushumi.

Kirish.

Respublikada keskin bo'lib turgan ekologik va tabiatni muhofaza qilishga oid muammolar quyidagilardir (Ziyomammedov 1997):

1. Yirik hududiy – sanoat majmualari joylashgan rayonlarda ya'ni Angiren-Olmaliq Chirchiqlarda, Farg'ona-Marg'ilonda, Navoiy va boshqa rayonlardagi tabiatni muhofaza qilish muammolari. Bu rayonlarda ijtimoiy-ekotizim holati yaxshi emas. Chunki sanoat markazlarida chiqayotgan turli-xil gazlar va chiqindilar atrof-muhitni ekologik holatini buzilishiga olib kelmoqda.

2. Agrosanoat majmuyidagi ekologik muammolar.

3. Tabiatdagi suvlarning sanoat chiqindilari pestisedlar va mineral o'g'itlar bilan ifloslanishi ham muammolardan biridir.

Ushbu muammolarni hal etish chora tadbirlarining ta'sirchanligini oshirish uchun ko'rilayotgan ko'plab chora tadbirlardan tashqari, albatta soliq vositasidan samarali foydalanish dolzarbdir.

Yurtimizda ekologik harakteriga ega bo'lgan soliqlardan faqat resurs soliqlarining mavjudligi va atrof-muhitga nisbatan ishlab-chiqarish sanoati faoliyatida salbiy tahdidning yuqoriligini inobatga olsak, Ekologik soliqlarni rivojlantirish uchun ilmiy tadqiqot qilish dolzarbligini asoslaydi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu ilmiy tadqiqotimizda asosan, biz ilmiy mushohada, abstraksiya, mantiqiy, qiyosiy, asosli tahlil, dinamik o'zgarish va tasviriy statistika ilmiy uslublaridan foydalandik.

Tasviriy statistikada ma'lumotlar yanada ixcham ko'rinishga keltirish uchun umumlashtiriladi va asosan jadval hamda grafiklar ko'rinishlarida bo'ladi. Ushbu usul mavzuni bayon etish hamda to'plangan ma'lumotlarni tushunarli va sodda qilib taqdim etish uchun qulaydir.

O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasining rasmiy sayti (soliq.uz) va Davlat statistika qo'mitasining rasmiy saytidan (stat.uz) byudjetga soliq tushumlari, resurs soliqlarining byudjetdagi ulushi va ekologik zaralanish to'g'risidagi ma'lumotlarni olinib, jadval va grafiklar ko'rinishida foydalanildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Niyazmetov (2018) fikrlariga ko'ra, to'laqonli soliq siyosati olib boradigan xar qanday davlatda tabiatdan oqilona foydalanishni soliq vositasida tartibga solish muommosi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Zero, soliq siyosatini yuritishda davlat fiskal, iqtisodiy, ijtimoiy maqsadlar qatorida ekologik maqsadni xam ko'zlaydi.

O'zbekiston soliq tizimini tubdan islox qilishda soliqqa tortishning ekologik yo'naltirilganligini kuchaytirish lozim. Shu sababli, suvdan oqilona va samarali foydalanishni nazoratga olish xamda suv solig'ining fiskal ahamiyatini oshirish maqsadida, uni suvdan foydalanuvchi barcha tadbirkorlik sub'ektlariga tatbiq etish va soliq stavkasini oshirib borish zarur.

O'zbekistonda ekologik soliqqa tortishni kuchaytirish uchun, ayrim soliq turlarini ekologik soliqlar bilan almashtirish takliflari xam berilagan. Misol uchun, Malikovning (2002) qayd etishiga ko'ra, soliq tizimining zamonaviy konseptsiyalarida tabiiy resurs soliqlari davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda asosiy maydonga chiqadi. "Foyda yoki daromaddan olinadigan soliqni keskin kamaytirish yoki ularni umuman bekor qilish, bu soliqlarni mol-mulkdan, yerdan va resurslardan olinadigan soliqlar va to'lovlar bilan almashtirish" yoki "...foйда solig'ini pasaytirish va ularni tabiiy resurslardan foydalanganlik uchun olinadigan renta to'lovlari bilan almashtirish, sanoatni qazib chiqaruvchi tarmoqlarini yuqori darajada soliqqa tortish" masalalariga e'tibor qaratmoqlik zarurdir.

Yuridik shaxslar – O'zbekiston respublikasining rezidentlari xamda faoliyatini doimiy muassasa orqali amalga oshirayotgan O'zbekiston Respublikasi norezidentlari, yer osti va yer usti manbalaridan olib foydalaniladigan suv resurslaridan foydalanishgan taqdirda suv solig'i to'lashliklari Soliq kodelsidan belgilab qo'yilgan. Bunda, suv resurslarining yer usti va yer osti manbalaridan olingan suv hajmi o'lhagich asboblari ko'rsatkichi asosida aniqlanadi. Suvdan o'lhagich asboblarsiz foydalanilgan taqdirda, uning hajmi suv obhektlaridan suv olish limitlaridan, suv iste'molining texnologik va sanitariya normalaridan yoki mahlumotlarning to'g'riligini tahminlovchi boshqa usullardan kelib chiqqan holda aniqlanadi. Suv resurslaridan foydalanish hisobini yuritish talablari to'xtaladigan bo'lsak, yer usti va yer osti manbalaridan olib foydalanilgan suv resurslari hajmlari hisobi alohida-alohida

yuritiladi. Ikkita manba - yer usti va yer ostidan suv keladigan vodoprovod tarmog'idagi suvdan foydalanilgan taqdirda, soliq solinadigan baza manbaning har bir turi bo'yicha alohida-alohida aniqlanadi. Binolarning bir qismi, alohida joylar ijaraga topshirilganda (olinganda) soliq solinadigan baza suv yetkazib beruvchi yuridik shaxs bilan shartnoma tuzgan ijaraga beruvchi (ijaraga oluvchi) tomonidan aniqlanadi.

Suv solig'i bo'yicha ishlatilgan suv hajmini aniqlash ham biroz murakkab, uning aniq xisobini olishda bir qator muommolar mavjud, xususan Respublikamizda yer usti va yer osti manbalarining xisobini olish talab darajasida emas. Eng avvalo foydalanilgan suv xisobini olishning zamonaviy uslublarini o'rganib joriy etish talab etiladi.

Xulosa va takliflar.

Respublikamiz davlat byudjeti daromadlarida soliq tushumlari tarkibida tabiiy resurs soliqlari, ayniqsa atrof tabiiy muxitni ifloslantirish bilan bog'liq soliq'larga ustuvor ahamiyat qaratilishi, ularni davlat byudjeti daromadlarini shakillantirishdagi ahamiyatini oshirishga qaratilgan islohotlar mamlakat soliq tizimini takomillashtirishdagi ustuvor yo'nalish sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. Shodimetov Y.Sh. Sog'lom turmush tarzi: ijtimoiy-gigiyenik va ekologik muammolar. - T.: Ibn Sino, 1991 31-sahifa;
2. Ziyomammedov B. Ekologiya va ma'naviyat. - T.: Mehnat. 1997 43-sahifa;
3. Malikov T.S. Soliqlar va soliqqa tortishning dolzarb masalalari. -T.: Adliya. 2002. 116-bet
4. Ниязметов И., (2018) “Солиққа тортиш механизмларини такомиллаштириш орқали солиқ тизими барқарорлигини таъминлаш” докторлик диссертацияси.
5. Ogli, T. B. Q. (2021). XO'JALIK YURITUVCHI SUB'EKTLARNING TABIIY RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHGA ERISHISHLARIDA SOLIQLARNING TA'SIRCHANLIGINI OSHIRISHNING AHAMIYATI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(1), 246-250.
6. Boburmirzo, K., & Boburjon, T. (2022). EXCHANGE RATE INFLUENCE ON FOREIGN DIRECT INVESTMENT: EMPIRICAL EVIDENCE FROM CIS COUNTRIES. International Journal Of Management And Economics Fundamental, 2(04), 19-28.;
7. Turanboyev, B., Abdupattayev, A., & Abdullaev, A. (2023). INFLYATSIYANING QIMMATLI QOG'OZLAR DAROMADIGA TA'SIRI. Yosh Tadqiqotchi Jurnal, 2(2), 88-100.
8. Qodirjon o'g'li, B. T., & Nazarali o'g'li, M. S. (2023). FISCAL POLICY AS THE PRIMARY TOOL TO AFFECT THE STRENGTH OF THE CAPITAL MARKETS. QO 'QON UNIVERSITETI XABARNOMASI, 8, 32-35.